

УДК 37.015:78(430)

І. О. Сташевська, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

К. В. Полянська, Національна музична академія імені П. І. Чайковського

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Сташевська І. О., Полянська К. В.

Сучасні інновації в галузі позашкільної музичної освіти (зарубіжний досвід)

Стаття присвячена розгляду інноваційних форм музичної освіти дітей в позашкільних навчальних закладах сучасної Німеччини. Розкрито ключові ідеї й особливості реалізації концепції раннього музичного виховання дітей дошкільного віку „Музичний садок”. Охарактеризовано зміст музичних занять з дітьми 1,5 – 4-х років спільно з їх батьками, що складається з різноманітних ігор з елементами співу, музично-ритмічного руху, слухання народної та класичної музики, акустичних експериментів із шумовими феноменами й голосом, ігор-імітацій, співу елементарних дитячих пісень, легких танців, спостереження дітей за грою дорослих на музичних інструментах, їх власних елементарних спроб знайомства з орф-інструментами тощо. Розкрито специфіку підготовки дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку до правильного вибору інструменту для подальшого навчання в музичній школі на основі навчально-виховної програми „Інструментальна карусель”.

Ключові слова: інноваційні концепції музичної освіти, музичні школи Німеччини, музичне виховання дітей дошкільного віку, музично-інструментальна підготовка, „Музичний садок”, „Інструментальна карусель”.

Сташевська І. О., Полянская К. В.

Современные инновации в сфере внешкольного музыкального образования (зарубежный опыт)

Статья посвящена рассмотрению инновационных форм музыкального образования детей во внешкольных учебных заведениях современной Германии. Раскрыты ключевые идеи и особенности реализации концепции раннего музыкального воспитания детей дошкольного возраста „Музыкальный сад”. Охарактеризовано содержание музыкальных занятий с детьми 1,5 – 4-х лет совместно с их родителями, включающее разнообразные игры с элементами пения, музыкально-ритмического движения, слушание народной и классической музыки, акустические эксперименты с шумовыми феноменами и голосом,

игры-имитации, пение элементарных детских песен, музицирование на орф-инструментах и др. Раскрыта специфика подготовки детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста к правильному выбору инструмента для дальнейшего обучения в музыкальной школе на основе учебно-воспитательной программы „Инструментальная карусель”.

Ключевые слова: инновационные концепции музыкального образования, музыкальные школы Германии, музыкальное воспитание детей дошкольного возраста, музыкально-инструментальная подготовка, „Музыкальный сад”, „Инструментальная карусель”.

Предметом гострої полеміки в середовищі державних діячів, політиків, педагогів, науковців України є сьогодні проблема інтеграції вітчизняної системи освіти в мультикультурний простір Європейського союзу. Адже процес євроінтеграції як один з пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти, потребує від суспільства координації вітчизняного педагогічного досвіду із прогресивним досвідом країн Європейського союзу в цій галузі.

Огляд наукової літератури свідчить, що компаративні педагогічні дослідження в Україні присвячуються різноманітним проблемам, серед яких: філософія освіти та виховання (Л. Ваховський, І. Радіонова), навчання і виховання учнів загальноосвітніх закладів (О. Алексеєва, О. Кашуба, Т. Харченко), професійна підготовка (Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, І. Ковчина, Н. Козак), сімейне виховання (О. Демченко, Г. Фінчук) й ін. В останні роки увагу дослідників привертають і проблеми мистецької освіти в зарубіжних країнах (А. Вільчковська, С. Волков, Л. Зязюн, І. Сташевська, І. Шкебелей).

Однак все ще недостатньо висвітленими у вітчизняному науковому просторі залишаються особливості навчання учнів мистецьких шкіл в зарубіжних країнах. Прагнення ознайомити вітчизняних педагогів з інноваційними концепціями музичної освіти дітей у позашкільних навчальних закладах сучасної Німеччини обумовило вибір теми цієї роботи.

Сучасний розвиток системи позашкільної музичної освіти дітей і молоді в Німеччині, основними навчально-виховними інституціями якої є музичні школи, характеризується інтенсивним пошуком нових орієнтирів діяльності

цих закладів, що зумовлено бурхливими політичними, соціокультурними й економічними змінами в німецькому суспільстві на межі ХХ – ХХІ століть.

Основними функціями німецьких музичних шкіл сьогодні, як і в минулому столітті, залишаються музична просвіта й виявлення музичних талантів. Водночас помітною є тенденція до поглиблення й поширення основних сфер музично-педагогічної роботи. До змісту занять включаються твори рок-, поп- та джазової музики різних культур світу. Широко використовуються комп'ютерні технології. Крім інструментальної та вокальної підготовки пропонується ряд спеціальних курсів, наприклад: „Курси слухання музики та поглибленого її розуміння”, „Розслаблення засобами музики”, різноманітні пропозиції в галузі „Музика й рух”. Еволюціонують форми й методи музичного навчання і виховання: вводяться різні типи проектної та модельної роботи, посилюється специфічна вікова та цільова диференціація музичної підготовки (з'являються групи „Мати й дитина”, сімейні, пенсіонерів, іноземних громадян різних національностей тощо), змінюються концептуальні підходи до структури індивідуальних та групових занять, розширюються можливості ансамблевого музикування, проведення інтегрованих полімістецьких концертних заходів та екскурсій [1, с. 36 – 37].

У зв'язку з обмеженими рамками однієї статті більш детально розглянемо лише відносно „молоді” моделі початкової музичної підготовки дітей в Німеччині, а саме: „Музичний садок” та „Інструментальна карусель”.

Однією з важливих функцій музичних шкіл Німеччини є реалізація концепції раннього музичного виховання дітей дошкільного віку. Музичні школи надають можливість навіть немовлятам спільно з їх батьками відвідувати спеціальні заняття, що спрямовані на введення малюків у світ музики в ігровій захоплюючій формі засобами різних видів музичної діяльності. Одна із найбільш поширених моделей у зазначеній галузі в Німеччині має назву „Музичний садок”. Ключовою ідеєю цієї моделі є визнання перших років життя людини як найважливіших для її подальшого загального й, зокрема, музичного розвитку та необхідності, у зв'язку з цим,

створення умов для активного музикування дитини в родині спільно з батьками практично з часу її народження [2].

У 2003 році нова модель була впроваджена в практику за двома програмами: „Музичний садок для немовлят” (для дітей від 0 до 18 місяців) та „Музичний садок – спільне музикування” (перша фаза занять розрахована на дітей 1,5 – 3 років, а друга – на дітей 3 – 4 років).

Звичайно, немовлята ще не в змозі брати активну участь у музикуванні, але важливим, за словами авторки музично-педагогічної концепції „Музичний садок” Лорни Лютц Гейге, є той факт, що батьки після занять „приносять музику додому”: вони вчаться співати малюкам, грати їм на елементарних музичних інструментах, танцювати разом із дітьми тощо, адже діти вже в перші місяці після народження можуть сприймати, хоча і недиференційовано, музичну мову: ритм, звуковисотність, фразування, емоції й почуття батьків у момент співу чи танцю [3, с. 8]. Таким чином, батьки, наряду зі своїми дітьми, виступають центральними суб’єктами в процесі проведення музичних занять.

Кожне заняття з немовлятами триває 30 хвилин. На початку зустрічі створюється відповідна атмосфера – дорослі разом з дітьми сідають на підлогу й діти сприймають звуки, музику, рухи різного типу. Малята можуть лежати на руках чи сидіти на колінах у батьків, більш дорослі вихованці за своїм бажанням роблять спроби пересуватися по підлозі. В основу уроку покладено різноманітні види музичної активності батьків. На початковому етапі центральним засобом музичного розвитку дитини є слухання інструментальної музики й співу, музично-ритмічний рух (ритмічне поглажування, поплескування, „їзда” на колінах, танцювальні рухи батьків з дітьми на руках). Реакція немовлят на музичні акції проявляється у спонтанному русі, звукових вираженнях, різноманітних проявах міміки.

Тривалість занять з дітьми 1,5 – 3 років збільшується до 45 хвилин. Зміст уроку складається з різноманітних ігор з елементами співу, музично-ритмічного руху, слухання народної та класичної музики, акустичних експериментів із шумовими феноменами й голосом, ігор – імітацій, співу елементарних дитячих

пісень, легких танців, спостереження дітей за грою дорослих на музичних інструментах, їх власних елементарних спроб знайомства з орф-інструментами (барабанчиками, бубонцями, металофонами й ін.), ролевих ігор, гімнастичних вправ для розвитку дрібної й крупної моторики, реакції й координації руху малят, пальцевих музичних ігор тощо. Основними засобами музичного виховання дітей на цьому етапі виступають спостереження й наслідування.

На заключній фазі музичного виховання на основі концепції „Музичний садок”, що проводиться з дітьми 3 – 4 років, урок триває приблизно 45 – 60 хвилин. Основні змістовні складові уроків з попередньої фази занять залишаються, але ускладнюються й доповнюються елементами мовної декламації, музичного театру, інструментальної, вокальної й танцювальної імпровізації, сольмізації, малювання й ін. Поширюються й засоби музичного навчання: наряду із застосуванням наглядно-ілюстративного методу, що був переважаючим на більш ранніх стадіях, посилюється використання словесного й проблемно-пошукового методів. Збільшується роль самостійної діяльності й судження дітей.

Кількість учасників кожної групи „Музичного садка” на всіх етапах виховання складається з 10 – 13 пар (в парі: дорослий та одна дитина). З метою збереження уваги й активності дітей види музичної діяльності змінюються в залежності від віку: в групі немовлят – кожні 2 – 3 хвилини, в групі дітей 1,5 – 3 років – кожні 4 – 5 хвилин, діти останньої вікової категорії (3 – 4 роки) вже легко витримують 6 – 8 хвилин без зміни типу активності при умові збереження її ігрової форми. Обов’язковою складовою занять є „Привітальна пісня”. В процесі колективного співу вітають всіх дітей, називаючи ім’я кожного. Наприкінці уроку співається „Прощальна пісня”.

Таким чином, в процесі активного спільного музикування дітей разом із батьками розвиваються емоційна сфера, музичні здібності, моторні й мовні функції дитини, соціальні компетенції, створюється база для збереження контакту й позитивної атмосфери в сім’ї.

Окрім курсів раннього музичного виховання у всіх музичних школах Німеччини організована підготовча фаза музично-інструментальної підготовки: інструментальні орієнтовні заняття для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку як перехідний етап від початкової музичної освіти до спеціального навчання гри на інструменті. Однією з інноваційних моделей з цього напрямку є „Інструментальна карусель”, ініціатором впровадження якої до структури музичних шкіл наприкінці минулого сторіччя став німецький педагог-музикант Міхаель Даймлінг [4]. В деяких музичних школах застосовуються скорочення основної назви моделі: „Ікар” або „Ікарус”. Основна ідея концепції „Інструментальна карусель” полягає у визнанні вирішальної ролі наряду з обдарованістю дитини правильного вибору музичного інструменту для досягнення нею музично-виконавського успіху та наданні учням, у зв’язку з цим, можливості відкрити для себе виразні особливості різноманітних музичних інструментів, навчання на котрих пропонується в музичній школі [4].

Практична реалізація цієї ідеї в німецьких музичних школах здійснюється таким чином: група дітей (не більше 4-х осіб) по черзі відвідує різні інструментальні класи у різних педагогів. Фаза знайомства з елементарними основами гри на кожному з інструментів триває 3 – 6 тижнів в залежності від інструменту та індивідуальних особливостей розвитку дітей. Весь цикл триває півроку або цілий навчальний рік в залежності від структури музичної школи та віку учнів. Черговість зміни інструментів здійснюється не за власним вибором учнів чи їх батьків, а встановлюється за розпорядженням керівництва школи. Кожній дитині надається інструмент для занять в класі, котрий також дозволяється брати до дому для виконання домашніх завдань [5, с. 18].

Структура уроку складається з невеликих тематичних блоків, що включають різноманітні змістовні компоненти навчання: знайомство з історією виникнення, особливостями конструкції інструментів, експериментальне освоєння їх звукових характеристик та прийомів звукодобування; знайомство з елементарною музичною грамотою; музикування за графічною нотацією;

мовну декламацію; музичну імітацію звуків навколишнього світу; елементарну інструментальну, вокальну й танцювальну імпровізацію звукових історій; ансамблеве музикування; диригування; символічне зображення параметрів звуків та прийомів інструментального виконавства в формі руху, графічного знаку, конкретного чи абстрактного малюнка; асоціативні ігри із звуком та кольором; гімнастичні вправи для розвитку музично-сенсорних здібностей, свободи, координації і пластики рухів, дрібної й крупної моторики, диференційованого м'язового почуття тощо. У зв'язку із специфікою віку дітей всі елементи уроку обов'язково проводяться в ігровій формі [5, с. 20 – 21].

Проведення занять в груповій формі із стабільним складом групи дозволяє згладити не завжди приємні для початківців зміни педагогів та навчальних приміщень. Окрім того, групова форма роботи на підготовчому етапі музично-інструментального навчання створює фундамент для подальшої участі дітей у різних музичних колективах школи: хорах, ансамблях, оркестрах тощо. Деякі музичні школи організують додаткові заняття для колективного музикування дітей на різних музичних інструментах із різних навчальних груп курсу (рекомендована загальна кількість осіб – не більше дванадцяти). Учасниками ансамблю можуть виступати не тільки учні та педагоги, а й батьки учнів [5, с. 19, 21].

Безпосереднє включення батьків у навчальний процес є важливою особливістю „Інструментальної каруселі”: вони мають можливість освоювати елементарні навички гри на інструментах разом із дітьми, що підвищує інтенсивність музичного переживання, мотивацію дітей до навчання та сприяє налагодженню контакту й позитивного мікроклімату в сім'ї. По закінченні курсу діти разом із батьками вирішують на якому з інструментів зупинити свій вибір [6, с. 99].

Часто у дітей дошкільного й молодшого шкільного віку виникнення бажання навчатися грати на якому-небудь інструменті пов'язане із симпатією до особистості педагога, тому високі вимоги в процесі проведення проекту ставляться до педагогічних кадрів. Критерієм педагогічної майстерності

виступають як специфічно професійні знання, вміння та навички, так і особистісні якості. Всі педагоги, які беруть участь у проекті „Інструментальна карусель”, зобов’язані на основі спостережень та оцінки індивідуальних психофізіологічних особливостей розвитку своїх вихованців консультувати батьків з приводу можливостей їх подальшого музично-інструментального навчання. Основними критеріями оцінки схильностей дитини до навчання на якому-небудь інструменті виступають здібності моторики, координації, реакції, музичні й творчі здібності, мотивація у спілкуванні з музикою, сила волі, комунікативні навички, особисті й фізіологічні переваги дитини стосовно кожного з інструментів тощо [5, с. 18 – 19].

Таким чином, головною метою „Інструментальної каруселі” є не освоєння в короткий час фундаментальних основ гри на декількох інструментах, а накопичення початківцями музичного досвіду та якомога вірний і бажаний вибір інструменту для подальшого успішного навчання [5, с. 18]. Музика є засобом, що може одночасно впливати на почуття, емоції, тіло й розум людини. Тому завдання занять за програмою „Інструментальної каруселі” не обмежуються суто музичним розвитком дітей, а спрямовуються також і на їх психофізичний, інтелектуальний, творчий, соціальний розвиток. Окрім цього, за висловленнями німецьких педагогів, впровадження в практику музичних шкіл „Інструментальної каруселі” сприяє інтенсифікації й кооперації роботи педагогічних кадрів, уможлиблює звернути увагу на інструменти, що не користуються особливим попитом [5, с. 19 – 20].

Результати опитувань педагогів, учнів і батьків в Німеччині свідчать про актуальність та доцільність включення „Інструментальної каруселі” до структури музичних шкіл [5; 7]. В останні роки помітною стає тенденція розширення меж проекту у віковому аспекті: здійснюються спроби використання цієї моделі в процесі музичного навчання дітей середнього й старшого шкільного віку, а також дорослих. Основною метою підготовчої фази інструментального навчання цих категорій залишається орієнтування у виборі

музичного інструменту, але зміст, форми й методи роботи змінюються в залежності від віку учнів й інших особистісних факторів [5, с. 23].

Отже, незважаючи на різні акценти розглянутих моделей, їх практична реалізація надає широкі можливості надбання дитиною елементарного музичного досвіду. Окрім музичного розвитку активне музикування дітей з раннього віку сприяє розвитку їх емоційної сфери, моторики, інтелекту, комунікативних здібностей, мотивації до навчання й ін. Важливим вважається й той факт, що викладацький состав складається виключно з кваліфікованих кадрів: в групах за програмою „Музичний садок” мають право викладати тільки особи з вищою освітою за фахом „Елементарна музична педагогіка”; викладачами інструменту можуть стати тільки випускники вищих навчальних закладів за фахом „Інструментальна освіта” або „Музична педагогіка”.

На наш погляд, впровадження подібних курсів у вітчизняну музично-педагогічну практику сприяло б не тільки інтенсифікації розвитку початкової ланки музичної освіти, а й підвищенню загального рівня культури підростаючого покоління в нашій державі. Перспективу подальшого дослідження проблеми ми бачимо у вивченні прогресивних концепцій музичної освіти різних категорій населення в зарубіжних країнах та їх експериментальній апробації у вітчизняному музично-педагогічному просторі.

Література

1. **Musik bewegt.** Positionspapiere zur Musikalischen Bildung / [hrsg. von Deutscher Musikrat]. – Berlin : Renk, 2005. – 44 s.

2. **Heyge L., Müller E.** Musikgarten für Babys / L. Heyge, E. Müller. – Mainz : Schott, 2003. – 40 s.

3. **Heyge L.** Lebendiges Musizieren ist die Welt des Kindes / L. Heyge // Klein & groß. – 2004. – № 12. – S. 7 – 9.

4. **Deimling M.** Wie finde ich das Instrument, das zu mir paßt? // Neue Musikzeitung. – № 5. – 1999. – S. 19 – 20.

5. Böttger M. Instrumentenkarussell. – Keine Qual der Wahl / M. Böttger, J. Wetzel // *Üben & Musizieren*. – 2000. – № 6. – S. 17 – 24.

6. Grundstufe an Musikschulen : [Arbeitshilfen] / [hrsg. von Verband Deutscher Musikschulen]. – Bonn : VdM, 1999. – 246 s.

Stashevskaja I. O., Polianskaja K. V.

Modern Innovations in the Sphere of Out-of-school Music Education (Foreign Practices)

The article concerns the study of innovation forms of music education of children in out-of-school educational establishments of modern Germany. The key ideas and particularities of the realization of the conceptual foundation of early music education of pre-school children “Muzychnyi sadok” [Music Kindergarten] are revealed. The content of music lessons for children of 1.5 – 4 years old and their parents which consist of the elements of singing, musical and rhythmical movements, listening folk and classic music, acoustic experiments on the noise effects and voice, game-imitations, singing songs for children, simple dances, observation by children on adults’ playing musical instruments, their own attempts to play Orff instruments, etc. The characteristic features of preparing of 5 – 10 year-old children for the right choice of a musical instrument for the further study in music school according to the educational and training program “Instrumentalna karusel” [Instrumental Merry-go-round] are outlined.

Key words: innovation conceptual foundation of music education, music schools of Germany, music education of pre-school children, musical training program “Music Kindergarten”, “Instrumentalna karusel”.

Відомості про авторів

Сташевська Інна Олегівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Полянська Катерина Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент Національної музичної академії імені П. І. Чайковського.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Курило В. С.